

Pòrtic

La trajectòria vital i intel·lectual d'Eva Serra i Puig ha estat lligada als dos conceptes que l'acompanyen ara en el títol d'aquesta obra d'homenatge: història i compromís. La història, entesa com a recerca i interpretació del passat des del present. I el compromís, mesurat com un projecte de futur profundament arrelat en els valors universals i en la millor tradició cultural. Ambdós elements han format part del seu trajecte vital, i ara ho fan de la seva memòria. Des de la perspectiva de l'autora, sense història resulta impossible construir un demà lliure i just, que valgui la pena per a tothom. I sense compromís, qualsevol interpretació del passat manca d'interès i d'utilitat, i fins i tot de rigor i d'honesta objectivitat.

Nascuda el 1942, Eva Serra es va formar en un país devastat per la guerra i la dictadura. La universitat on va estudiar, com ella mateixa ha explicat, era un àmbit on predominava la mediocritat i l'acomodació al règim. I era, òbviament, com tota la societat, un espai essencialment masculí. Per contra, l'àmbit familiar ofería un model radicalment distint. El seu pare, Josep de Calassanç Serra i Ràfols, era un arqueòleg de l'Escola de Barcelona forjada al voltant de Pere Bosch i Gimpera, que va patir depuració i represàlies amb l'ocupació franquista. La influència familiar degué ser clau en la presa de consciència política dels tres germans Serra i Puig (Eva, Blanca i Josep de Calassanç, *Cala*). A diferència d'una part majoritària de l'antifranquisme de la seva generació, que va optar aleshores per l'ortodòxia comunista i federalitzant, l'Eva i els seus germans es van identificar amb l'esquerra independentista. Per aquest motiu van patir repressió, tortura, presó i exili en diverses ocasions, abans i després de la mort de Franco.

La tradició familiar també degué influir Eva Serra en la seva elecció professional. El món de la història era un dels escassos sectors de la cultura que a Catalunya gairebé no havia tingut referents femenins en les generacions del primer terç del segle xx. Llicenciada el 1967, va treballar en el món editorial per a empreses de

referència, com Bruguera i Salvat, i va participar en un projecte que aleshores semblava gairebé inabastable: la redacció de la *Gran enciclopèdia catalana*. Potser per aquelles experiències, sempre va valorar la importància de la divulgació històrica. Aquest és un àmbit en què va participar de manera activa tot al llarg de la seva carrera, des de la *Història de Catalunya*, de l'editorial Salvat (1978), dirigida per Josep M. Salrach (la primera i única publicada en fascicles de venda als quioscos), fins a la *Història mundial de Catalunya*, d'Edicions 62 (2018), dirigida per Borja de Riquer, que ha constituït recentment tot un èxit editorial.

La doctora Eva Serra va participar en els anys fundacionals de dues universitats: la Universitat Autònoma de Barcelona, on va impartir docència entre 1970 i 1975, i la Universitat Pompeu Fabra, a la qual va estar vinculada de 1991 a 1997. Tanmateix, la seva trajectòria universitària es va desenvolupar sobretot a la Universitat de Barcelona, on va exercir entre 1975 i 1991 i, de nou, a partir de 1997 fins a la seva jubilació. D'altra banda, des de 2002 va ser una membre molt activa de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). A més, va col·laborar amb la Universitat Catalana d'Estiu, amb seu a Prada del Conflent. L'interès per la docència que manifestà sempre la va dur a participar també en nombroses activitats i cursos de formació i d'actualització del professorat d'ensenyament secundari.

El 1978 va llegir la seva tesi doctoral *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, dirigida per Emili Giralt. La tesi era fruit d'una àmplia recerca, realitzada durant més d'una dècada, i obria un territori fins aleshores pràcticament desconegut: el de la història agrària de la Catalunya moderna. L'impacte d'aquesta obra, publicada finalment el 1988 a l'editorial Crítica per iniciativa de Josep Fontana, ha estat profund i de llarg abast.

Tanmateix, l'edició el 1991, en la mateixa col·lecció, de l'obra col·lectiva *La revolució catalana de 1640*, en què participàrem alguns dels seus deixebles, marca un autèntic punt d'inflexió. Sense abandonar les recerques d'història agrària, Eva Serra se centrà des d'aleshores en l'estudi de l'Estat català modern, finalment abolit per la Nova Planta borbònica. Aquest és un àmbit en què gairebé tot estava per fer i en què les aportacions de la historiadora resulten ingents. Però el seu treball no es limità a la construcció de relat i d'interpretacions històriques. També endegà, amb un sòlid equip de deixebles, una obra titànica: l'edició de les actes de les Corts Generals de la Catalunya moderna (a la col·lecció «Textos Jurídics Catalans») i d'*Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya*, publicat per l'IEC. Ambdues tasques (edició i construcció històrica) convergiren en els treballs dedicats al Tribunal de Contrafaccions de Catalunya, que va elaborar amb Josep Capdeferro.

Per analitzar àmpliament aquestes línies de treball, l'Àrea d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona i la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC vam

organitzar unes jornades els dies 10 i 11 d'abril de 2019. Hi van participar amics, col·legues, deixebles i lectors de la seva obra. Es tractava, en definitiva, de reflexionar sobre les aportacions d'Eva Serra a la historiografia, sobre les línies de treball que continuen obertes i sobre aquelles interpretacions o anàlisis que han estat confirmades o matisades per altres recerques. El col·loqui es va estructurar al voltant de quatre taules rodones, l'estructura de les quals hem mantingut en aquesta obra, que responen a les grans inquietuds de l'autora: el paper social de la història i la construcció de la historiografia dels Països Catalans, la història agrària, la història política i la història institucional de la Catalunya moderna. Les jornades van ser un èxit tant pel que fa a l'assistència com pel que fa a les intervencions dels experts. Cal destacar especialment la presència del president de la Generalitat de Catalunya, el Molt Honorable Senyor Quim Torra, en l'acte de cloenda. Hem d'agrair a tots els qui hi van participar, i que ara col·laboren en aquest llibre, les seves interessantíssimes aportacions, a cavall de l'observació personal i de la reflexió de tipus general.

Aquest llibre es completa, a més, amb un assaig de bibliografia sistemàtica de l'autora elaborat també per tres de les seves deixebles i amigues. Aquesta aportació resulta particularment necessària i útil, ja que una bona part dels treballs d'Eva Serra van ser publicats des d'iniciatives diverses (centres d'estudis, seminaris o congressos, revistes i corporacions locals) arreu dels Països Catalans i d'altres àmbits d'arreu d'Europa.

Durant dècades, Eva Serra va estendre el seu mestratge sobre diverses generacions d'estudiants, investigadors i públic interessat en la història del país: persones que assistien a les seves classes, llegien els seus treballs, escoltaven les seves conferències, conversaven amb ella als arxius o als carrers. Ho va fer, com queda palès en aquest volum, des del profund convenciment de la funció social de la història. Així ho entenia la historiadora i dona compromesa, que, en una entrevista publicada a *L'Avenç* l'any 1982, advertia, com recorda Enric Pujol en el seu article, que «si la història acomplís el paper que li pertoca, seria eliminada, com a disciplina, dels plans d'ensenyament». Aquest llibre col·lectiu vol ser un homenatge al seu compromís per una història que transforma i fa pensar, perquè, en paraules de la mestra, «no és suficient preguntar-se per la funció de l'historiador en termes teòrics, per no dir en termes abstractes, sinó per la funció de l'historiador ara i aquí».

ELS EDITORS